

Monumentnummer*: 515508

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**
Inschrijving register* 05 juli 2004
Kadaster deel/nr 82951/115

Woonplaats* Leidschendam
Gemeente* Leidschendam-Voorburg
Provincie* Zuid-Holland

Kadastrale gemeente* Stompwijk
Sectie* E
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 1359

Omschrijving**

Inleiding

In 1882 in opdracht van het toenmalige waterschap De Ommedyck gebouwd GEMAAL in de stijl van de Neo-Renaissance, genaamd de "Antagonist", wat "tegenwerker" betekent. De Antagonist was van oorsprong een stoomgemaal, gebouwd om de Starrevaart- en Damhouderpolder te bemalen. Het water werd geloosd op de Vliet. Het gemaal bevindt zich aan de noordzijde van de Stompwijkse weg en de Stompwijkse vaart, schuin tegenover de molendriegang van Stompwijk die in de Drooggemaakte grote polder staan. In 1930 werd de stoommachine vervangen door een Crossley 1 cilinder liggende dieselmotor. De centrifugaalpomp van Stork uit Hengelo dateert van 1906. Samen zijn ze goed voor het afvoeren van 60 m³ water per minuut bij een opvoerhoogte van 4,60 m. In 1999 werd het gemaal buiten werking gesteld, maar het is nog steeds in staat om te functioneren. Het ketelhuis was oorspronkelijk voorzien van een zadeldak en was verbonden met een ernaast staande schoorsteen, waarvan de voet is bewaard. Tussen het gemaal en het woonhuis, dat niet onder de bescherming valt, stond een houten schuur, die vermoedelijk dienst deed als kolenschuur.

Omschrijving

Vanuit een vrijwel T-vomige plattegrond opgetrokken gebouw, bestaande uit een machinehuis onder zadeldak met gesmoorde kruispannen en dwars daarop een ketelhuis onder plat dak, met daarnaast het vierkante basement van de voormalige schoorsteen. De bakstenen gevels zijn in kruisverband gemetseld op een met specie aangesmeerde plint. (Hoek)lisenen met horizontale banden van gele baksteen verdelen de gevels symmetrisch in traveeën. De stalen vensters zijn licht getoogd aan de bovenzijde en hebben een roedeverdeling. Boven de vensters segmentbogen. De symmetrisch ingedeelde voorgevel (zuid) van het machinegebouw is voorzien

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

van horizontale gele bakstenen banden en twee veertienruitsvensters met gele bakstenen aanzet- en sluitstenen. Boven de vensters een verdiept tableau met daarop "Stoomgemaal de Antagonist". Het dak heeft een windveer met makelaar. Onder het rechter venster gaat een buis de gevel in naar de pomp in de binnenruimte. De linkerzijgel (west) van het machinegebouw heeft links een ingang, via een houten deur met een vierruitsbovenlicht. Rechts een stalvenster met hardstenen waterdorpel. Onder de goot een muizentand in gele baksteen. De andere zijgevel van het machinehuis (oost) bestaat uit twee traveeën. In de rechter travee bevindt zich in het midden een stalraam. In de linker travee is het stalraam tegen de hoekliseen links geplaatst en bevindt zich schuin rechts daaronder een openslaand houten luik. Ook hier wordt de gevel beëindigd door een muizentand. De zuidgevel van het ketelhuis sluit aan de achterzijde van het machinehuis aan. De gevel steekt links en rechts uit en is daar aan elke zijde voorzien van één negenruitsroedenvenster met waterdorpel. In de linkerzijgevel van het ketelhuis (west) zitten recente openslaande deuren met daarboven een betonnen vierruitsvenster. Deze gevel bestaat grotendeels uit nieuw metselwerk. De achtergevel (noord) van het ketelhuis heeft drie traveeën met daarin halfronde vijfruitsstalvensters met betonnen waterdorpels. Aan de noordkant loopt de grond vanaf de gevel af naar de watergang en daar bevindt zich de halfronde gemetselde uitstroomopening. In het midden van de boog zit een sluitsteen. Aan de zijgevel (oost) bevindt zich het basement van de voormalige schoorsteen, die via een bakstenen tussenstuk met het ketelhuis verbonden is. In drie zijden van dit basement is een getoogde blindnis aangebracht. In de oostgevel is nog een getoogde opening aanwezig waar ooit een deurtje zat.

Interieur

Het machinehuis heeft een rode tegelvloer met zwarte randen. Op de muren een tegellambrizing van crèmegele tegels met zwarte rand. In de oostmuur twee plaquettes: de linker herinnert aan het omschakelen van het stoomgemaal tot dieselmemaal in 1930. De rechter plaquette geeft de eerste steen-legging aan. In het machinehuis bevinden zich de Crossley dieselmotor van 126 PK (fabricage nr. 108934 type 0-126) en de Storkpomp. In het ketelhuis is nog een groot deel van de stoomketel aanwezig.

Waardering Het gemaal de Antagonist is van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische waarde wegens de herkenbare typologie en de hoge mate van gaafheid in hoofdvorm, materiaalgebruik en detaillering van zowel het in- als exterieur. Het gemaal de Antagonist is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische waarde als industrieel monument: vanwege de nog duidelijk herkenbare functie als stoomgemaal met restant van de stoomketel (ook een zeldzaamheidswaarde) en nog steeds functionerende pomp en dieselmotor. De hoge ensemble waarde van het gemaal wordt bepaald door de ruimtelijke samenhang met de nog aanwezige waterlopen in de polder. Van stedenbouwkundig belang is de relatie met de drie molens aan de overzijde van de Stompwijkse vaart.

Hoofdcategorie

Weg- en waterbouwkundige werken

Subcategorie

Waterkering en -doorlaat

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument